תקון

יז פסולי עדות (סנה כה - כה)

דה

ואלו הן הפסולים המשתתפים בקובץ ובו' - ואמרו חז"ל דהנה פסולי דרבנן נינהו. משתתפים בקובץ, למה לא שיין עושקין הוא בעצמו של עולם, בשיטה דפסולו מדרבנן, ולפי למה אסמכתא הוא, כיון דאינו סבור דאיכא איסור בזה, הלכך נפסל רק מדרבנן. ולישנא דתנא כיון שאינו סבור לעשות איסור לבו ליד פסול דאוריתא ב"ב. וכן מבואר בסמ"ע (סי' לד סק"ב). וכ' נתיבות שם דמה שלו. ובב"ב, אינה סברה היא לומר דבעי שיהא שהוא נפסל.

ומלה ברבית, אי מיירי בעודקן רבית, ולפי"ד בר"ן, נמי פסולו אלו מדרבנן כיון דלא משמע להו איסור, היינו דיהיב הרבית מדעתיה דהלוה. וכן מנהגי ונים. ומתרי שבידיה, אפי' בשבועה דאוריתא, לא משמע להו איסור.

וכן, הרן מה דאת מיירי בר"ן ובו"ב, כיון דעשוים בצה, אמאי מנפסלי מדרבנן, ובפמ"ג בקו"א אבי לגב תשרי ובו' משום דמורה ואמר תיהוא כו' וכן אריס שקנה דבר מועט. והני אפי' פסול דדבריהם ליכא טלי, וכן אמ' להלן דמעיקרא הוא התאסנים בשרים לעדות, דכיון דלא תמיד לוקחי בלא דמי מאמר להו, ואחר הוסיפו עליהם התאסנים דנפסלים לעדות כיון דחצי דקא חדש ובו'. הרי משמע דמעיקרא לא נפסלים, כיון דאינו דעבדי אל איסור דלא תמיד.

וכן מה הרן דשתתף בקובץ, אף לגבי אסמכתא היא ולא קנינא, מ"מ הוי לגבי רק מדרבנן, דלגבי דאוריתא אינו אלא החוטף מיד ליד, בד' ויקצול את הנגר מיד המקבל או טבע בנהרות או שלחו בנכסיו. וכ' רש' רוש הנס.

עכ"ל לפי דמי התוס' הבא דאין דשלוים בצה, מה"ט פסלו מדרבנן. ולכ"ג גל' הו דאין התוס' לגלן, אמאי לו פסלו המאסנים מעיקרא, והא קא עברי על לאו דלו תחמוד, ונקטי התוס' דיפסלו מדאורייתא, ואין המהרש"ו דאין בוונתם דיפסלו מדאורייתא, דהרי דשלוים בצה, ומנרש דבוונתם דיפסלו מדרבנן (מעיקרא), כיון דהוי עבירה דאורייתא, לו תחמוד, אלו דשלוים בצה דנתן דמים, מה"ט מדרבנן יפסלו וכמ"ש התוס' דלע"ל אבי משתק בקובעו או מלוה בר"ק.

ומתבני התוס' דנתן דמים ליבא לו תחמוד אלא מעיקרא הוי המאסנים באלה דאמר המוכר רוצה אני, ובכהאי ליבא לו תחמוד (וכמ"ש הרי"ב).

ובמחברת הקרש צ"ל לגמ' שם, בשם הה"מ מעקש שם, דאין אמאי כיון בפקדון בסוף לדאורא, אמאי לא מלוה ישנה יש לו עליו, והתם אמ"ש דלו מיפסל לשבועה. ומתיב דבאמת אסור לו להטעון הנפש מטעם מלוה ישנה, (בלי הסבמת הבעלים) והוי לגלן מה"ט, אלו דמוכר היתר לעצמו, ואינו שולט, אלו דודע שצה אסור אבל מורה היתר לעצמו, הלכך לדאורא פסול מה"ט, אלו אינו חשוד לגנוב הנפש, ולכן לו ישבע לשקר, ואינו חשוד אמאונו לגזול, דקבי אבל אין לו היתר. אבל לגבי דאורא, כיון שבמקומות אינו שולט רק מורה היתר, מיפסל לדאורא. ולכן יודע הוא דליבא לו תחמוד, ומיפסל לדאורא מן התורה, אלו דמורה היתר לעצמו, וליבא למיפסל לשבועה. ולכ"ג שפיר מן התוס' דיפסלו המאסנים מה"ט בגזל לו לו דלו תחמוד. ומתבני כ"ל (דליבא לו תחמוד). ובריך להוסיף דלו דמי לתוס' דהבא, דמשתק בקובעו או לא, סברי דליבא איסור כלל, ולכן מיפסלי רק מדרבנן. כן צ"ל לדאורה. (ולפי דרך זו, לו בהמהרש"ו דלעיל).

ובאמת בא (עב, ו) מן התוס' בשטר שיש רבית, ואמרו קובלה את הקרן, והרי הערה נפלים בעבדי אל לו תשומון אליו נשך, ואף דאין מרויחים כלום ולא השע דאמת, מ"מ הלבה כאבוי דלא כשע דאמת. ואמרי התוס' דאין לומר דמיירי שאין הרבית בתוך בשטר, ומלוה הקרן עם הרבית ולוו יודעו הערים, דאם כמאן דקאמר דלא דמיון בשטר המונחים לציירה שאינו יקבה מצמן המשכון, אם הבאו נמי נגיר שאינו יקבה הרבית בתגיבת קרן. (ובעב מיירי דבתוך הרבית בשטר). וכן אין לומר דכיון דאנו הרבית בשטר ומלוים הערים בלוו יקבל, ואע"פ הלוו בלוו תשומון, והיו דאמ' הערים עוברים דאנו אם הרבית אינו מונח בשטר, ומלוים דיש עם רבית, מה אול דאמ' דמשעת בתגבה עבד לי שאמר, והדרו הנו לדובתא.

ולבאורי הרי פוסק הרמב"ם דהוי דינא דמלכות השע, דאנו השע דמלכות או השע דאמת אף דאינו כו מלכות. ועדי רבית, אינם השעים דמלכות ולא לוו השעים דאמת. וכ' הרינון בלוו לני, דהרי גם המלוה אינו במלכות, דניתן להשבון, ואינו בדין דהני דלתי מתמתיהו ילקח. ולבאורי אפשר לומר דבוונת התוס' בקו' דינסלו מדרבנן, בלוו קרא מאיסורי דרבנן דנסלו מדברהם. והוי דמובו בשע (סי' לד) דנסלי דרבנן, מינסל רק היבוו דליבוו חיוב ממון, מ"מ אפ"ל דדין זה לוו לכו"ע, ומוד דהוי דומי דנסלין דרבנן בעי חיוב ממון, היינו דאנו בעבירה דרבנן, אבל עבירה דאורייתא ינסלים מדרבנן (היבוו דליבוו מלקות), לד דאנו חיוב ממון. אליבוו דכו"ע. ודהברת בל כן, דאם יש בה חיוב ממון, הרי הוי השע דאמת ומינסל מדאורייתא, ובלא בל דבעבירה דאורייתא ומינסל מדרבנן, היינו השע דלוו אמת. ולאור האמור, מוב הנו

התוס' דיבפלו העדים מדרבנן (דאין בו מלקות, ולאו חמס נינהו). ומובן קושיתם.
ולכאורה נהי כמלי דרבנן בלי הברכה, אבל למי מק התוס', ואומר המשלם דנהי
דכמלי דרבנן בלי הברכה, דונקי דכמלי דרבנן מחמת עבירה דרבנן, אבל עבירה
דאורייתא, ומקמי מדרבנן, אף בלי הברכה.
ומיד אפשר לומר לפי הנ"ל (כה) דלא הברכה אלא לשאר עבירות אבל לגזלת
עבדות שבפסל בשבולו, כפול, אף בלי הברכה. וכ' המשלם מיד שמאים בצה.

ומנלע לחיי דהבאנו לעיל דעדי הבית אין לוקין, ואומר המשלם דהנ"מ דחייבי
מלקות הם וכב' הקצה, דדוקא מלה דהוי בקיום השבון, אבל עדים אינם בה בכ' תיקון
בהשבה כיון שאינם לוקים הרבה, ונשאר הלאו בלא תשיומין שלאו נשם. אלא דלכאו'
הוי לאו שאינו, וכ' המשלם דחתימה בסוף חשיב מעשה, ואינו אם לוי חתמו אנשי
דלוקין, כיון דאנשי לאו מה שי מעשה, מאילו לוקה אף בלא בי' מעשה (כאון מעלם)
ואינו מהרמב"ם לבי חסמה בקול ובהמה שם. ולכל קו' התוס' שם דיבפלו מהת.
והקבות (ס' נ"ב) מנ' בקו' התוס' בבמה אנפי א) כמשלם דלעיל דמן דיבפלו מדרבנן
אינ' תוס' ס"ל לי בהרמב"ם, דלא השי דמלקות, ורק התוס' דיבפלו מהת.
אינ' הכי דחתמו ועבדי מעשה לוקין, ויבפלו מהת.

ומתבי התוס' (בא' ע"ב שם) דמיומי ברבית דרבנן, ולאו מיבפלי בגיסור דרבנן
כיון שאינם מרויחים כלום אינ' שבעבירה דאורייתא הוי נפסלים — ומיינו כיון דהוי
עבירה דרבנן, בלי חמס, ובדלעיל, והעדים לאו חמס הוי. הלכן כשרים לעדות.

ומיד מתבקש שם, אפ"י ברבינא דאורייתא יש להכשיר הבא"ל לו תשימון לאיסור בעלה אעפ"
דהו' ולו' בעדים, ולכן בשרים כדאמ' לו' תתאר לאיסור ובו'.
ולכאו' מיפסל מדרבנן כמו מלוה ר"ן, לפי תוס' הבא, דפסול מדרבנן, וגם דפסל לתוס' דלא
בעבירה דאורייתא ופסל מדרבנן עפ"י הברייתא ולו' כדלעיל. ומתני' דהבא מיירי לאחר ההברצה.
ור' משלם ישלם אחר. אבל לו תשימון.

ומיהו קבור (מ"ל ב') דמיישב ק' התוס' שם בעולמן אחר, ע"ש.

סיכום הדברים תוס' הבא אחרי דמיירי אפ"י ברך, וכן משתמע בקונטרס, דהוי עבירה
דאורייתא, פסלי לגבות מדרבנן כמו דשאים בצה. והרן פליג ופסל דבכהן בשרים
אפ"י מדרבנן, ומתני' מיירי בגרוש רבינא, וכן משתמע בקונטרס, אלא דאסמכתא הוא, אמ
לא מדרבנן הוי, דלא כשיטת ליקוטי את הגיר ובו'. ולכן מיפסלי מדרבנן.
ולכאו' מה המהרש"ל להלן דמעיקרא לו' פסלו התוס', דדמי קו' יהיב, ומה התוס'
דיפסלו משום לו תתאר, הכוונה דיפסלו מדרבנן (כמו רבינא קבוצה) ואילו
כוונת דיפסלו מהת, כמו דשאים ופסל דליכא לו תתאר בעלמן דמים, ומתיפ
התוס' ב' תירוצים. והקרש נכון מה דכוונת התוס' דיפסלו מהת, אלא דלו
תתאר לאיסור בלו דמי משמע להו, אין הוי נמשך לעולם", דודאי הוי דאורי, ולו
דמי התיר לגפשי, ולכן מה התוס' דיפסלו מדאורייתא, ומה דאמ' בבא
דבשר מהת לשבועה, משום דמי התיר לקחת בדמים, אבל אינו משיך ליבשר

כיון דאין הלוי חשוב אומנות

לגבי ~~הקדש~~, ולכן אינו מיקרי תשיר אומנות. ומתי שכן הרי מיקרי לגבי כהנים בקרבן

דפסול לעבודה, ולא מצינו שיהא יש עליו בתור דומיא לגבי שבועה. ובגמ'.

ולפיכך גם דלא לריך אור לשחיטה בקודשים, אלא תמים פסולו מדרבנן, ולהו מקמי דייתינן,

דהתם מצרי איפסי דליבו כולל איסורי דבריה היכי דנתן מדעתיה ולכן משחיטה בקודשים,

ולכן מיפסל רק מדרבנן. (והוי אותה).

ובתוס בא (עב ב) אך בשבר שיש בו חבורה, אומרי לובה הקרן, והוא קרי עברי על הלוי

דלוי תמימות, והלבה בעבוי דלא השב דחוס, ולכאורה הרי הרמב"ם סובר דרשע הוי רק

היכי דיש בו מלקות אז חוס, ועבר דבריה אין לוקים משום דסגי החיוב. וגם דבוונתם

דיפסלו מדרבנן, נאמר דבשב מובן שיהיו דבעבירה דרבנן בעי רשע דחוס, ואינו

מיפסל מדרבנן, ובד התוס בא שם. אמנם כתב דלקו בעבירה דרבנן בעי רשע דחוס

אבל עבירה דאורייתא, נפסלו מדרבנן (בגון אין בו מלקות) לא רשע דחוס

ומיפסל מדרבנן. ובהברת גם כן בשיהיה בו לעיל. ור' משלם שם.

וכן יש לעיין, הרי פסולי דרבנן בעי הכרעה, וגם כמשלם דבעבירה דאורייתא

נפסול דרבנן לא הכרעה ושניו מן התוס. ועוד אפשר לפי הנ"ל דבעי הכרעה

לשאר עדות אבל לגוף עדות שנפסל בשבועה, פסול, אף בלי הכרעה.

ועוד אפשר, לפי הקצות סי' נ"ד, דתוס סבר דלא רשע דמלקות ולוי כהרמב"ם, ושניו

מן התוס דיפסלו מדאורייתא. ועוד אפשר, לפי הקצות שם, לפי הנ"ל ועל"ת דשורי

דבדי דבריה לוקין, אם לוי דלוי תמימות, והתנאה חשבו מעשה, ואם: אם לוי חתמו,

כיון דהלוי הכה אותו במעשה, לוקין אף בלי מעשה ודמי לחסמה בקול, ובהה"מ שם.

אבל אם תתמו דהוי מעשה, איסור אלקות, ושניהם אין התוס' דיפסלו מן התורה.

ומתרצי התוס' דמיירי בבריא דדרבנן, ובעבירה דרבנן, בעינן רעב דחמס ובסי' הוא דלעיל. (ויש לומר הכחה, דגם בבריא דרבנן, איסור לגוי דלוי תשימון. כ' דלא להלן בהערות.

ועוד מתרצי התוס' דלוי תשימון לגויים במלוה משמע להו ולוי בעדים, ולבאור יפסלו מדרבנן כמו בדין, לפי התוס' הבא. ולבאור אפל דליבא הברכה ופל לתוס הכא דגם בעבירה דאורייתא נפסלים מדרבנן בלי הברכה. ודומה לזה כן, דהכי הבינו לעיל דבוונת התוס' בקו לפי המשלא דלא בהקן הברכה. ועוד דאיכ מה בריבוים התוס' לומר בבריא דרבנן (x) דבעינן רעב דחמס, הול לומר דליבא הברכה.

ובל כמשלא דבתמיד הוי יודע דליבא איסור רבית ועכל, אלוי בקולים ופטרים דאהו דלקו בעיב ולוי אם נתן מדעתיה, בכה פסלהו מדרבנן. אבל עדי רבית סוברים הם דלוי תשימון לוי קוי עליהם כלל, הלכן כשרים הם גם מדרבנן.

וכ' להלן בהערות דמלשון התוס' משמע דהלה אלא בלוי תשימון (רק ערב, עדים והמלוה). מיהו לשון הרא"ש לוי תשימון לגויים למלוה ולוה משמע להו, משמע דגם הלוה עובר בלוי תשימון. ובן מוכיח הרעקו מתוס' (בק' כ') עיי' להלן. ודומה לומר עוד לפנ"ז מיקי תוסו נשבר.

(x) בתירוצם הראשון.

ובן כ' בהערות להלן, דלכאו' יש לפשוט ספקו של מהרי"ן שבון, מתי עיבור הלילה, קודם נטיעה, או דלא בעינה נטיעה (משום לו תעין), והקמ"ל (בה"ה) לגבי בר דינתיס, מן המרדכי דלו נטען לו הלילה אור הרביעי, ואז דהלילה מופסל, אבל דבעינה הלילה עובר בלו תעין, ומשום לחמרא דפסולו משום לפנ"ע, (והוי עבירה בחמס).

ולכל כולי היו דוורי התוס' דלו תעיבון לו משום להו דאיכא איסור לגבי עדי הרבעה, ולכאו' יפסלו משום לפנ"ע, לל דאמרי דהוי מלה לו עם בלי עדים, דליכא איסור לפנ"ע ומשום התוס' עכ"ל כ'. ובפרט כל כן, דאולל היכא דאיכא לפנ"ע, ובר דינתיס בלה מיירי, דאוקי דליכא מלקות אלא הוי חמס, משום עדי הרבעה דליכא מלקות ~~לפי הנסה הלא~~ ולו חמס, אינם נפסלים, דהרי כ' המשלמ' דבעבירה דאורייתא יפסלו דהרבע לל חמס. ושם הנ' המשלמ'. כ' בהערות להלן.

ובן יש לבין דהקבות (ס' נ"ב) מתרץ קו' התוס' לגבי עדי הרבעה, דאולם אחר עיי"ש.

הערות

א) באשלה (נדה דף ה ב) כ' דהלה אינו עובר בלו תשמישין, רק הלה והערב והעדים. כ' הרשב"ם הבי, דאחד הלה ואחד הלה שניהם פסולים לעדות, דקיל הלה והלה שניהם עובדים בלו תשמה (בא סנה). ולא"ל דהתם תנן ערב ועדים ואי טעוברים בלו תשמישין, לו תשמישין לאינשי, לחלה ולה משמע דהו לו תשמישין (הן) דקם הלה עובר בלו תשמישין.

אולה בתוס' (בא שם) כ' בלשונם דעדים אינן נפסלים, דלו משמע דהו לו תשמישין רק באלים, ובלה שפל דהלה אלא בלו תשמישין.

ואולם הקרבן דאם תוס' סל דעובר הלה בלו תשמישין, אמה דהנו בבא (לא ב) אומרי הנשי לחלה דאינו עובר הקן, אלא מבינו דחוטא נשבר (הלה) ואם נאמר דהלה אלא בלו תשמישין, לא, דהחלה עובר מיד בשעת הכנסה בלא בלו תשמישין והלה אבתי לו עבר כלום. דכל כמה דלו נמס לו עדר. ובמקום לומר משום לפנים לא מבעל, אני חוטא נשבר.

ב) ~~דמ~~ מלאכת בתי אי בתוס בא לא אי בלעיל, דאמרי ברבית דרבנן, ולו מינסלי דלה רשע דחמס. ולכאו' הול דברבית דרבנן אלא רק בשעת נתינה, ולו בלו בלו תשמישין, ולכן לו מינסלי העדים, חצי בגד התוס' דברבנן אינו לו תשמישין (ברבית דרבנן). כ' דלא בא שם.

ג) ובאמת שם בסיס מהיגיון שבזמן שמתפלל אדם יש איסור מלאכה קודם נטיעה אבל בזמן בעת נטיעה. ומן מגמ' (כה"ב) אבי בר בנימין, והמרבה מזון לה בשלו נמצא הרבה עדיפה דאלב עין אמר פלוני, והרי הוי ולדו. הרי חדש בגמ' שם דהלה מינסל, משום דלו תשין עובר משום הלוה. ואפל דנפקי משום לפנ"ע.

ולפי"ז יש אב אחרי אמר דרב והעדים לו מינסל דלו ושאר לה איסור לו תשמיש, ומשמע לה דלו תשמיש רק בחלה ולה. נה. כן, אמ איבו לפנ"ע וינסלו. כל דאיירי דהוי מלה לו לה בלי העדים, דליבו איסור דלפנ"ע וכמבר הנוסף (עה"ב).

ואפל דהעדים לו נפסלים משום לפנ"ע, דליבו מלקות ולו חוס, משום לפנ"ע דלה, איבו חוס. ולו נפסלים מדרבנן, כון דליבו חוס. ויהו לפי מה שב' המשלה דבעבירה בולרייתו ונפסל דרבנן לה רשע דחוס, אין מקום לסברו לו, ולנ"ד הן המלה. (דלת שם).